

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรตำบลในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย” เป็นการศึกษาถึงความรู้ ความเข้าใจ ความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการทำงานของเกษตรกรตำบล ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าหาความหมายแนวคิดจากเอกสาร และผลงานวิจัยต่างๆที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกออกเป็นประเด็นการศึกษาได้ดังนี้

1. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ
2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์
3. ความหมายความสำคัญและมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์
4. บทบาทและหน้าที่ของเกษตรกรตำบล
5. งานเขียนและผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1. ความหมายและแนวคิดเกี่ยวกับความต้องการ

ความหมายของความต้องการ

นักวิชาการทางปรัชญาและจิตวิทยาหลายๆ ท่าน ได้ให้คำจำกัดความของความต้องการไว้ในลักษณะที่คล้ายๆ กันคือ เป็นความไม่เพียงพอ (Deficiency) ถ้าหากมองในภาวะไม่สมดุลย์ของมนุษย์เรา (Homeostatic Sense) ความต้องการจะเกิดขึ้นเมื่อเกิดการไม่สมดุลย์ทางด้านร่างกายและจิตใจ

มนัสสินธุ์ (2536) กล่าวว่า ความต้องการเป็นความประสงค์ ความอยากได้ ความปรารถนา หรือขาดความสมดุลที่จะกระตุ้นให้แต่ละบุคคลแสวงหาและดำเนินวิธีการเพื่อให้ได้มา ถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนองที่เหมาะสม จะเกิดความคับข้องใจ ไม่สามารถปรับตัวได้ หรืออาจทำให้ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ ดังนั้นความต้องการเป็นสิ่งที่บุคคลต้องการเพื่อดำรงชีวิตอยู่

พิสิษฐ์ (2542) ได้กล่าวถึงความหมายของความต้องการว่าความต้องการ คือ สภาพอินทรีย์ที่ขาดสมดุล ซึ่งจะก่อให้เกิดแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อกลับเข้าสู่สมดุลตามเดิม

บุทชรธรรม (2533) กล่าวถึง ธรรมชาติของความต้องการว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมเพื่อให้บริการนั้น โดยทั่วไปแล้วควรจะได้มีการสำรวจความต้องการของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวางแผน และจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการได้ และแม้ว่าแต่ละบุคคลจะมีความต้องการที่แตกต่างกันตามสภาพของบุคคลก็ตาม ถ้าได้มีการศึกษาวิเคราะห์แล้วก็จะทำให้การบริการเกิดประโยชน์ยิ่งขึ้น

กมลรัตน์ (2523:250) ได้แบ่งประเภทของความต้องการออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological or Biological Needs) ซึ่งเกิดขึ้นภายในร่างกาย ได้แก่ ความต้องการอากาศ อาหาร น้ำ ความต้องการทางเพศและความต้องการทางด้านจิตใจ (Psychological Needs) ซึ่งเกิดขึ้นได้จากสังคม ได้แก่ ความต้องการความรักและการมีพวก ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ความเด่น ความต้องการที่จะรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ และความเด่นให้คงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมนุษย์ถือว่าเป็นความสำเร็จสูงสุดในชีวิต

รัชชัย และผ่องพรรณ อ้างโดย บุญธรรม (2534:10-12) ได้รวบรวมความต้องการทางด้านจิตใจของมนุษย์ในลักษณะเป็นหมวดเป็นหมู่โดยเขียนขึ้นเป็นสูตรจีน เรียก "SARS FORMULAR" ดังนี้

1. ความมั่นคงปลอดภัย (S = Security Drive) ประกอบด้วย

1.1 ความต้องการเป็นเจ้าของ (Possession) เพื่อที่จะให้งานส่งเสริมการเกษตร บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ง่าย จึงควรต้องสร้างคำพูดหรือการกระทำที่ทำให้เกษตรกรมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ

1.2 ความต้องการเก็บสะสม (Collection) การชอบเก็บสะสมเป็นปกติวิสัยของมนุษย์บางครั้งเสียค่ายไม่ยอมทิ้ง เช่น เมล็ดพันธุ์พืช เมื่อเก็บไว้นานทำให้เสื่อมสภาพ

1.3 ความต้องการมิตรภาพ (Friendship) มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ความต้องการเพื่อน จึงมีในส่วนตัวของจิตใจเกษตรกรก็เช่นกันถ้าเกษตรกรมีวิธีการเข้าหาเกษตรกรได้ถูกจังหวะและโอกาสงานส่งเสริมเกษตรจะเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

1.4 ความต้องการช่วย (Help) เกษตรกรต้องการแสดงน้ำใจในการช่วยเหลืองานต่างๆ ของนักส่งเสริมเกษตร จึงควรส่งเสริมให้เกษตรกรได้แสดงออกมากยิ่งขึ้น

2. ความต้องการตื่นเต้นผจญภัย (A = Adventure Drive) ประกอบด้วย

2.1 ความต้องการสร้างสรรค์ (Construction) มนุษย์ต้องการที่จะสร้างสรรค์งานของตนเองขึ้นมา เพราะจะทำให้เกิดความเชื่อมั่น

2.2 ความต้องการโต้กลับ (Counter Action) นักส่งเสริมเกษตรจะต้องมีความอดทนต่อปฏิกิริยาโต้กลับของเกษตรกร ซึ่งอาจจะมีทั้งทางบวกและทางลบ

2.3 ความต้องการสู้หรือหนี (Fight or Flight) หมายถึง ความโกรธ หรือความกลัว
 นั่นเอง ซึ่งการแสดงออกนั้นขึ้นกับประสบการณ์บวกกับการเรียนรู้

2.4 ความต้องการตื่นเต้น (Excitement) โดยทั่วไปมนุษย์ชอบความตื่นเต้น ดังนั้น การ
 สร้างกิจกรรมต่างๆ จึงควรสอดแทรกให้ตื่นเต้นร่วมอยู่ด้วย

3. ความต้องการได้รับการยกย่อง (R = Recognition Drive) ประกอบด้วย

3.1 ความต้องการยอมรับจากสังคม (Belonging) ความรู้สึกต้องการเป็นที่ยอมรับของ
 สังคมนั้น ทำให้สุขภาพจิตดีเมื่อสังคมยอมรับ

3.2 ความต้องการเลียด้อย (Inferiority Complex) ไม่ควรนำเอาปมด้อยมาตีแผ่ลือ
 เลียน ต้องควรหลีกเลี่ยง เพราะทุกคนต้องการหลีกเลี่ยงปมด้อยของตนเอง

3.3 ความต้องการระเบียบ (Order) เกษตรกรชอบและรักความเป็นระเบียบ ไม่ควรคิด
 ว่าคนที่ไม่เอาไหนจะไม่มีระเบียบ เพียงแต่เขาไม่มีโอกาสแสดงออกเท่านั้น

3.4 ความต้องการดั่ง (Superiority or Ego) นักส่งเสริมการเกษตรต้องสอดส่องให้
 ความช่วยเหลือ และมองหาหนทางที่จะสนับสนุนคนที่มีความสามารถและยกย่อง

3.5 ความต้องการผลสำเร็จ (Achievement) เกษตรกรต้องการได้รับความสำเร็จ เรื่อง
 ทุกเรื่องที่ติดต่อกับเกษตรกรจึงควรเป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อเขา

3.6 ความต้องการสารภาพ (Confession) นักส่งเสริมการเกษตรควรจะต้องเป็นนักฟังที่
 ดี ถึงแม้ว่าเรื่องที่เกษตรกรนำมาพูดจะไม่ใช่เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อเขา

4. ความต้องการทางเพศ (Sex Drive) ประกอบด้วย

4.1 ความต้องการแสดงออก (Demonstration) คนโดยทั่วไปมักชอบแสดงออกเพียงแต่
 จะแสดงให้เห็นหรือไม่เท่านั้น ควรพยายามชักจูงโน้มน้าวให้เกษตรกร ได้มีส่วนร่วมในการสาธิต
 หรืออภิปรายด้านต่างๆ

4.2 ความต้องการเป็นตัวของตัวเอง (Autonomy) นักส่งเสริมควรจะต้องใช้วิธีการส่งเสริม
 ที่เกษตรกรสามารถช่วยเหลือตนเองได้

4.3 ความต้องการอยากรู้อยากเห็น (Curiosity) เทคนิคในการส่งเสริมการเกษตร ต้องมี
 ศิลปะแอบซ่อนไว้ เราใจให้เกษตรกรอยากรู้อยากเห็นในสิ่งที่จะดำเนินต่อไป

4.4 ความต้องการชื่นชมคนบางคน (Admire Someone) ควรอ้างอิงสิ่งดีๆ ของบุคคลที่
 เกษตรกรผูกพัน ชื่นชม จะทำให้เกษตรกรมีความร่วมมือในกิจกรรมนั้นมากขึ้น

4.5 ความต้องการเลียนแบบ (Imitation) การเลียนแบบผู้อื่นมีทั้งทางบวกและทางลบ
 เป็นเรื่องปกติ ควรหาคำตอบด้วยเหตุผลและหาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

4.6 ความต้องการพักผ่อน (Recreation) งานส่งเสริมการเกษตรเป็นการให้การศึกษาอย่างหนึ่งแก่เกษตรกร ซึ่งเป็นการศึกษาแบบนอกระบบ จึงควรรู้จังหวะการหยุดพักผ่อน

4.7 ความต้องการค้นหา (Id) คือการต้องการได้สิ่งของสวยงาม อยากได้ ลาก ยศ สรรเสริญ สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการในส่วนลึกของจิตใจ ซึ่งความต้องการเหล่านี้ถูกวัฒนธรรมครอบคลุมไว้

นอกจากนี้แล้ว Sander (1966:99) ได้แบ่งความต้องการของเกษตรกรออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ความต้องการทางสังคม ซึ่งให้เห็นลักษณะค่านิยม ทักษะคติ ระดับการศึกษา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การเข้าร่วมอยู่ในสังคม ประเพณี และความเชื่อถือ
2. ความต้องการทางเศรษฐกิจ ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นโดยตรงในท้องถิ่นสามารถวิเคราะห์ปัญหาของเกษตรกรทั้งหมดในการเข้าถึงเกษตรกร นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่นประเทศและทั่วโลก ข้อมูลทางเศรษฐกิจสามารถนำมาพิจารณาแหล่งที่มาของรายได้ ที่ดิน การใช้ที่ดิน และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ
3. ความต้องการด้านเทคโนโลยี สามารถชี้วัดปัญหาของเกษตรกรได้เช่นเดียวกันโดยเฉพาะในเรื่องประกอบอาชีพเกษตรกรรม

2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์

จากกระแสการพัฒนาการเกษตรให้เกิดความยั่งยืนในหลายรูปแบบ อาทิ เกษตรผสมผสาน วนเกษตร เกษตรธรรมชาติ และเกษตรอินทรีย์ เพื่อมุ่งหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดจากการทำการเกษตร แนวคิดเกษตรอินทรีย์ได้เกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มแรกของการที่มนุษย์ทำการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ ในสมัยนั้นยังไม่มีการใช้สารเคมีอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ ต่อมาได้มีการพัฒนาทางด้านการเกษตร โดยใช้เครื่องจักรกล คิดค้นสารเคมีที่ทำให้ได้ผลผลิตมากขึ้นและป้องกันศัตรูพืช จึงเกิดเป็นปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช แต่มนุษย์มีการใช้อย่างไม่ระมัดระวังและละเลยผลกระทบต่อธรรมชาติได้รับอันเกิดจากการใช้สารเคมีดังกล่าว ตลอดจนผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงเกิดนำความรู้ทางการเกษตรอินทรีย์แบบดั้งเดิม ผสมผสานกับความรู้ทางการเกษตรที่มีมาเป็นเกษตรอินทรีย์ในปัจจุบัน (ชนวน,2542)

สำหรับประเทศไทยเกษตรอินทรีย์เริ่มเข้ามามีบทบาทประมาณปี 2528-2529 เนื่องจากปัญหานี้สินที่เกษตรกรได้รับ และที่สำคัญ คือ ปัญหาสุขภาพจากการได้รับสารเคมีในการเกษตร ประกอบกับมีกลุ่มคนที่เริ่มหันมาทำการเกษตรแบบยั่งยืนรูปแบบต่างๆ แล้วประสบความสำเร็จเป็นที่รู้จักกันดี อาทิ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ในระบบวนเกษตร มหาอยู่ สุนทรชัย ในระบบเกษตรผสมผสาน คำเคื่อง ภาณี ในระบบเกษตรธรรมชาติ

สำหรับแนวคิดเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย ได้รับการพัฒนามาจากประสบการณ์ในทางปฏิบัติของผู้ที่เป็นทั้งนักวิชาการเกษตรและเกษตรกร คือ พันธุ์เลิศ บูรณศิลป์ ได้เริ่มทำสวนไม้ผลและผักที่วังน้ำค้าง โดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ที่ได้จากใบไม้ต่างๆ และหลีกเลี่ยงการใช้สารกำจัดศัตรูพืช อีกท่านหนึ่ง คือ อรรถพล ต้นสกุล เกษตรกรเจ้าของสวนส้ม ตำบลคลองหลวง อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี ที่เคยประสบปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนส้ม มาใช้พืชสมุนไพรแทน นอกจากจะลดต้นทุนการผลิตแล้ว ที่สำคัญคือ สุขภาพดีขึ้นจากการหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี

การเกษตรอินทรีย์ เป็นระบบการเกษตรที่ใช้พื้นฐานของหลักการทางนิเวศวิทยามาประยุกต์เพื่อการเกษตร โดยมีเป้าหมายที่จะได้ระบบการเกษตรที่ยั่งยืน ในปัจจุบันเป็นที่เชื่อกันว่าโดยวิธีการเกษตรอินทรีย์สามารถจะทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ถึงแม้ว่าการเกษตรอินทรีย์จะเน้นการใช้วิทยาการส่วนใหญ่ได้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ของความสำเร็จที่ประชาชน ในแต่ละท้องถิ่น ได้สะสมและถ่ายทอดสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน อย่างไรก็ตามการเกษตรอินทรีย์ก็ได้ปฏิบัติและการยอมรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่นักวิจัยได้ทำการค้นคิดขึ้นมาในปัจจุบัน โดยมีข้อแม้ของการยอมรับว่าเทคโนโลยีของการยอมรับว่าเทคโนโลยีเหล่านั้นต้องไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน ฉะนั้นการที่มีผู้ปักใจเชื่อว่าการเกษตรอินทรีย์คือการเกษตรที่ล้ำสมัยและด้อยหลังเข้าคลองนั้นจึงไม่เป็นความจริงแต่ประการใด ในทางตรงข้ามการเกษตรอินทรีย์กลับเป็นการเกษตรที่ใช้วิทยาการทันสมัย โดยใช้หลักการของการพึ่งพิงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สามารถจะทำให้คน สัตว์ พืช ต้นไม้ จุลินทรีย์ ร่วมกันอยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาด อุดมสมบูรณ์ มีความยั่งยืน มีความเอื้ออาทรระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง และความเอื้ออาทรระหว่างมนุษย์และสิ่งมีชีวิตรวมทั้งสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติโดยรอบของตัวเอง (ชนวน,2542)

นิยามของเกษตรอินทรีย์กล่าวไว้ว่า การเกษตรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตที่มีพื้นฐานอยู่บนการปฏิบัติทางการเกษตรอย่างถูกต้องและเหมาะสม (GAP) ซึ่งรวมทั้งการปลูกพืชหมุนเวียนที่เหมาะสม การจัดการดิน น้ำและอื่นๆ ซึ่งในการปฏิบัติเพื่อผลิตพืชอินทรีย์จะต้องไม่ใช้ปัจจัยการผลิตที่ไม่ใช่วัสดุธรรมชาติคือ ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแต่ใช้วิธีทางชีวภาพและวิธีการผลิตพืชแบบอินทรีย์จะเน้นการผลิตที่ยั่งยืน ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งอากาศ ดิน และน้ำหรือเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินและกิจกรรมทางชีวภาพในดินโดยการจัดการเศษซากพืชและการปลูกพืชตระกูลถั่ว การใช้ปุ๋ยพืชสดและการนำธาตุอาหารในดินกลับมาใช้ใหม่เรียกว่าเป็นการใช้ปัจจัยการผลิตที่ประสานกลมกลืนกันดีระหว่าง ดิน พืช สิ่งแวดล้อมและมนุษย์โดยมีเป้าหมายอยู่ที่ผลผลิตที่ได้จะต้องดีที่สุด (สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ,2542)

เกษตรอินทรีย์ไม่ใช่เกษตรธรรมชาติ (Natural Agriculture) แบบของประเทศญี่ปุ่น ซึ่งระบบของประเทศญี่ปุ่นโดยเฉพาะของนายยาซาโนบุ ฟูกุโอกะ นักธรรมชาติวิทยา ที่คำนึงถึงระบบนิเวศน์มาก ได้ทำฟาร์มเกษตรธรรมชาติ โดยมีหลักการใช้คำว่า “ไม่” 4 ตัว คือ “ไม่ไถพรวน” “ไม่ใส่ปุ๋ย” “ไม่ใช้สารป้องกันกำจัดศัตรูพืช” “ไม่กำจัดวัชพืช” โดยหยุดแทรกแซงธรรมชาติโดยสิ้นเชิง กระทำตนเองให้เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ซึ่งเกษตรอินทรีย์เองก็มี “4 ไม่” เช่นกันคือ “ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี” “ไม่ใช้สารเคมีกำจัดวัชพืช” “ไม่ใช้สารป้องกันและกำจัดศัตรูพืช” และ “ไม่ใช้ฮอร์โมนกระตุ้นความเจริญเติบโตของพืช” (สรุปผลการอบรมการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์,2542)

การเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ของดินและฐานทางชีวภาพ โดยใช้เศษซากของพืช ปุ๋ยพืชสด และมูลสัตว์ (ถ้านำมาจากภายนอกก็ต้องทำมาจากฟาร์มซึ่งไม่ใช้สารเคมีเช่นกัน) การควบคุมศัตรูพืชใช้วิธีชีวภาพ ระบบนี้ให้ความสำคัญต่อดินสูงสุด เพราะถือว่าดินเป็นรากฐานสำคัญของเกษตรอินทรีย์ และถือว่เป็นระบบหนึ่งของเกษตรยั่งยืน

หลักการสำคัญของเกษตรกรรมอินทรีย์

เกษตรกรรมอินทรีย์ให้ความสำคัญสูงสุดต่อ “ดิน” เนื่องจากดินเป็นรากฐานของทุกสิ่งมีชีวิต ผู้บุกเบิกเกษตรกรรมอินทรีย์ยุคใหม่ ได้วางหลักการเกี่ยวกับการเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ไว้ในหนังสือชื่อ “An Agriculture Testament” 7 ข้อสำคัญ คือ

1. สุขภาพที่ดีเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสิ่งมีชีวิตทั้งปวงที่อุบัติขึ้นมาบนโลก
2. สุขภาพที่ดีตามกฎข้อที่หนึ่ง ต้องใช้กับทั้งดิน พืช สัตว์ และมนุษย์โดยสุขภาพที่ดีของสิ่งมีชีวิตดังกล่าวจะเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์ดูจสายโซ่เส้นเดียวกัน
3. ความอ่อนแอและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับห่วงโซ่แรกคือ “ดิน” จะส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อื่นที่อยู่ในลำดับที่สูงกว่า จนกระทั่งถึงมนุษย์ซึ่งยืนอยู่บนสุดของห่วงโซ่แห่งความสัมพันธ์นั้น
4. ปัญหาการระบาดของโรคและแมลงทั้งในการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในระบบเกษตรกรรมสมัยใหม่นั้น คือปัญหา ในห่วงโซ่ที่สองและสาม (พืช-สัตว์)
5. ปัญหาเรื่องสุขภาพของคนในสังคมสมัยใหม่ เป็นผลเนื่องมาจากปัญหาความล้มเหลวที่เกิดขึ้นในห่วงโซ่ที่สองและสาม
6. สุขภาพที่ไม่ดีของพืช สัตว์และมนุษย์เป็นผลต่อเนื่องมาจากสุขภาพที่ไม่ดีของดิน ดินเป็นรากฐานของทุกสิ่ง การแก้ปัญหาเรื่องสุขภาพโดยการพัฒนา และคิดค้นวิธีการรักษาโรคต่างๆ ไม่อาจทำให้สุขภาพดีขึ้นหากละเลยความอุดมสมบูรณ์ของดิน
7. การปรับเปลี่ยนการพัฒนาที่เป็นอยู่ให้ถูกต้องมิใช่เรื่องยาก เพียงแต่เราสำนึกในปัญหาที่เกิดขึ้น ยอมรับกฎและบทบาทอันซับซ้อนของธรรมชาติ โดยการคืนทุกสิ่งทีเหลือจากการใช้

ประโยชน์ให้กับผืนดิน ผสมผสานการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ และไม่ทำการใดๆ ที่เป็นการรบกวนต่อกระบวนการสะสมธาตุอาหารที่ดำเนินการโดยสิ่งมีชีวิตเล็กๆ ซึ่งอาศัยในดิน

หลักการที่สำคัญตามมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทย (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์, 2543) โดยสรุปมีดังนี้

1. หลีกเลี่ยงการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และมีแผนการชัดเจนในการจัดการไร่นาเพื่อเพิ่มศักยภาพการผลิต
2. ส่งเสริมการแพร่ขยายชนิดของแมลงที่มีประโยชน์ (ตัวห้ำ ตัวเบียน) เพื่อลดปัญหาการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช
3. เกษตรกรต้องพยายามอย่างเต็มที่ในการป้องกัน และหลีกเลี่ยงการปนเปื้อนของสารเคมีและมลพิษสารอันตรายจากภายนอก
4. หลีกเลี่ยงการปลูกพืชนอกฤดู
5. เลือกใช้พันธุ์พืชที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น และมีความต้านทานต่อโรคและแมลง
6. คัดเลือกและพัฒนาพันธุ์พืชที่มีคุณภาพ รสชาติดี และให้ผลผลิตสูง
7. ปรับปรุงความอุดมสมบูรณ์ของดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เช่น ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักและปุ๋ยพืชสดอย่างต่อเนื่องให้สม่ำเสมอ และมีการหมุนเวียนใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด
8. ควรมีการพัฒนากระบวนการผลิตที่พึ่งพาตนเอง ในเรื่องของอินทรีย์วัตถุและธาตุอาหารภายในฟาร์ม

3. ความหมาย ความสำคัญ และมาตรฐานของเกษตรอินทรีย์

3.1 ความหมายของเกษตรอินทรีย์

สหพันธ์เกษตรอินทรีย์นานาชาติ (2542) ได้ให้ความหมายของเกษตรอินทรีย์ คือ ระบบการเกษตรที่ผลิตอาหารและเส้นใย ด้วยความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจโดยเน้นหลักการปรับปรุงบำรุงดิน การเคารพต่อศักยภาพทางธรรมชาติของพืช สัตว์ และนิเวศการเกษตร เกษตรอินทรีย์จึงลดการใช้ปัจจัยการผลิตจากภายนอก และหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ เช่น ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และเวชภัณฑ์สำหรับสัตว์ ในขณะเดียวกันก็พยายามประยุกต์ใช้ธรรมชาติในการเพิ่มผลผลิต และพัฒนาความต้านทานต่อศัตรูของพืช และสัตว์เลี้ยง หลักการเกษตรอินทรีย์นี้ เป็นหลักการสากลที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม ภูมิอากาศ และวัฒนธรรมของท้องถิ่นด้วย

เกรียงไกร (2542) กล่าวว่า เกษตรอินทรีย์ คือ เกษตรธรรมชาติ เป็นเกษตรที่มีชีวิต ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์เป็นเกษตรที่ทำให้ดิน น้ำ ฟ้า อากาศ สะอาดบริสุทธิ์ ปราศจากมลพิษ เป็นระบบเกษตรแบบดั้งเดิมของเกษตรกรไทยเรา กล่าวคือ เป็นเกษตรที่เน้นการพัฒนาดิน หรือปรับปรุงดินโดยระบบหรือกระบวนการตามธรรมชาติ อาศัยพลังอำนาจได้ดิน เป็นกลไกพัฒนาสภาพแวดล้อมดินจะพัฒนาภายในตัวมันเอง กลายเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์โดยอัตโนมัติ

วิฑูรย์ (2539) กล่าวว่า เกษตรอินทรีย์เป็นระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และไฮโมนที่กระตุ้นการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ การทำเกษตรเกษตรอินทรีย์อาศัยการปลูกพืชหมุนเวียน เศษซากพืช ซากสัตว์ มูลสัตว์ พืชตระกูลถั่ว ปุ๋ยพืชสด เศษซากเหลือทิ้งต่าง ๆ การใช้ธาตุอาหารจากการหมักของหินแร่ รวมทั้งใช้หลักการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีชีวภาพเพื่อรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินเป็นแหล่งอาหารของพืช รวมทั้งเป็นการควบคุมศัตรูพืชต่าง ๆ เช่น แมลง โรค และวัชพืช เป็นต้น

ชนวน (2542) ได้สนับสนุนแนวคิดของเกษตรอินทรีย์ไว้ว่าเป็นการเกษตรที่สร้างสรรค์ให้ระบบนิเวศ การเกษตรก่อให้เกิดการผลิตยั่งยืน ปลอดภัยต่อผู้บริโภค อนุรักษ์และปรับปรุงสภาพแวดล้อม โดยใช้หลักการสร้างความหลากหลายทางชีวภาพในระบบการเกษตรให้เกิดการผสมเกื้อกูลซึ่งกันและกัน หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์เน้นการหมุนเวียนใช้ทรัพยากรในไร่นาให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น เศษเหลือของพืชใช้เป็นอาหารสัตว์ ใช้เป็นปุ๋ยของพืชและเป็นอาหารของจุลินทรีย์ที่ช่วยปรับปรุงบำรุงดิน พืชตระกูลถั่วช่วยตรึงไนโตรเจนซึ่งมีอยู่มากมายในอากาศให้เป็นไนโตรเจนในรูปของอาหารพืช เป็นต้น

ทิพย์รัตน์ และคณะ (2542) กล่าวว่า การเกษตรอินทรีย์ (Organic Farming) เป็นระบบการผลิตพืชผลทางการเกษตรที่มีพื้นฐานอยู่บนการปฏิบัติทางการเกษตรอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยคำนึงถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และรักษาความสมดุลต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ดี รวมทั้งมีการจัดการปลูกพืชหมุนเวียนที่เหมาะสม การจัดการ ดิน น้ำ ปุ๋ย และอื่น ๆ การปฏิบัติการผลิตพืชผลเกษตรอินทรีย์ อาศัยปัจจัยการผลิตจากวัสดุธรรมชาติ ไม่มีการใช้ปุ๋ยเคมีสังเคราะห์ รวมถึงสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช การผลิตอาหารและผลิตผล ในระบบเกษตรอินทรีย์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริม สิ่งต่างๆดังนี้

1. เพื่อให้มีการผลิตอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการสูง มีคุณภาพดี ปราศจากสารเคมีสังเคราะห์หรือสารพิษตกค้าง
2. เพื่อให้มีการจัดการบำรุงดินให้อุณหภูมิเหมาะสมและปรับสภาพดินให้เหมาะสมแก่การเพาะปลูกสร้างความหลากหลายของพันธุกรรมรักษาสมดุลของแมลงและสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศ
3. เพื่อมีการเลี้ยงดูสัตว์ในระบบฟาร์มอย่างมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน
4. เพื่อลดมลภาวะที่เกิดให้น้อยที่สุดเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี
5. ลดการพึ่งพาพลังงานที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
6. เพื่อช่วยส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์สัตว์ป่าและระบบนิเวศของสัตว์ป่าให้ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและเหมาะสมสำหรับสัตว์ป่าแต่ละประเภท

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าเกษตรอินทรีย์ เป็นการเกษตรที่หลีกเลี่ยงการใช้สารเคมี เพื่อความปลอดภัยในสุขภาพ ใช้ซากพืช มูลสัตว์ การปลูกพืชหมุนเวียน แร่ธาตุตามธรรมชาติในการปรับปรุงดิน ผสมผสานกับการกำจัดศัตรูพืชโดยชีววิธี หรือสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติช่วยในการควบคุมและทำลายศัตรูพืช

3.2 ความสำคัญของเกษตรอินทรีย์ต่อเศรษฐกิจ สังคมชนบท และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ก่อนที่จะพิจารณาถึงความสำคัญของ “เกษตรอินทรีย์” ต่อเศรษฐกิจ สังคมชนบท และธรรมชาติสิ่งแวดล้อมนั้น น่าจะต้องทบทวนกระบวนการคิดของทุกคน ซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือไม่เหมือนกันก็ได้เป็นเรื่องธรรมดา เราคิดอย่างไรการปฏิบัติก็จะเป็นไปตามแนวทางที่คิดไว้

เรามองตัวเองในฐานะที่เป็นมนุษย์ว่าเราเกี่ยวข้องกับสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างไร เราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เราจะทำอะไรให้อยู่ร่วมกันด้วยดี เอื้ออาทรต่อกันและกัน ทำให้เกิดสมดุล ฯลฯ เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เราไม่ใช่ นายของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมหรืออยู่เหนือกว่าธรรมชาติที่จะเข้าไปจัดการตามใจชอบ เราจะอย่างไรให้เกิดสมดุลระหว่างเรากับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ถ้าเราคิดมองอย่างนี้ มีวิสัยทัศน์อย่างนี้ การทำภารกิจหรือกิจกรรมต่าง ๆ โดยแต่ละท่านมีวิสัยทัศน์ร่วมก็คงทำให้งานต่าง ๆ ลุล่วงไปได้ด้วยดี (สรุปผลการอบรมการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์,2542)

ความสำคัญของ “เกษตรอินทรีย์ต่อเศรษฐกิจ สังคมชนบท และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม”
สรุปได้ดังนี้ (สรุปผลการอบรมการผลิตอาหารเกษตรอินทรีย์,2542)

ต่อเศรษฐกิจ

- ผลผลิต เป็นสินค้าตัวใหม่ของตลาดผู้มีเงินทั้งภายในและต่างประเทศ
- ดินจะมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งด้านเคมี ด้านกายภาพและชีวภาพ เหมาะแก่การเกษตรอย่าง
ยิ่ง เท่ากับเป็นการลดต้นทุนการผลิต สามารถแข่งขันในตลาดได้
- เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน
- ประหยัดเงินตราต่างประเทศที่จะใช้ในการนำปัจจัยการผลิต เพราะสามารถจัดทำเองได้
ภายในประเทศ
- เป็นเกษตรทางเลือกประเภทหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้สูง ฯลฯ

ต่อสังคมชนบท

- คุณภาพชีวิตของผู้ผลิตและผู้บริโภคดีขึ้น เพราะได้บริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ที่ไม่มี
วัตถุเคมีพิษเจือปน อายุยืนนาน
- การไม่ใช้สารเคมีในการเกษตร ทำให้สุขภาพพลานามัยดี ไม่เกิดอาการเจ็บป่วยที่เกิดจาก
การใช้สารเคมี
- ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมไม่เสื่อมโทรม ดิน น้ำ อากาศไม่เป็นพิษ คุณภาพชีวิตดีทำให้
สังคมนั้นน่าอยู่น่าอาศัยและมั่นคง ฯลฯ

ต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

- เป็นการอนุรักษ์และฟื้นฟูธรรมชาติสิ่งแวดล้อม
- เป็นการสร้างสมดุลทางธรรมชาติระหว่างการอนุรักษ์กับการทำมาหากิน ธรรมชาติก็อยู่
ได้ เกษตรกรสามารถทำมาหากินสร้างความอยู่ดีกินดีได้
- ไม่มีมลภาวะในดิน น้ำ และอากาศ

ความจริงแล้วน่าจะมองเป็นองค์รวมของทุกด้าน ไม่ว่าจะด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมชนบท และ
ด้านธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เกษตรอินทรีย์ให้ผลดีทุกด้าน ถ้าสามารถทำให้นุรณาการเกิดความสม
ดุลทั้ง 3 ด้านดังกล่าว

3.3 มาตรฐานของเกษตรอินทรีย์

ผู้ผลิตและผู้บริโภคควรคำนึงถึงสุขภาพความปลอดภัยและมลพิษในสิ่งแวดล้อมมากขึ้น
แนวโน้มความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์ทั้งในและต่างประเทศ เริ่มมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น
ร้อยละ 20 ต่อปีเป็นอย่างน้อย หลายประเทศมีข้อกำหนด มีมาตรฐานการผลิตเกษตรอินทรีย์เพื่อ
ควบคุมการนำเข้าสินค้า อาทิ สหรัฐอเมริกาได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติผลิตภัณฑ์อาหารอินทรีย์

(Organic Food Product Act-OFPA) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 และแก้ไขเพิ่มเติมในปี พ.ศ. 2539 ตลาคร่วมยุโรป (EEC NO. 2029/91) และในฉบับแก้ไข องค์การการค้าโลกใช้คำแนะนำของ Codex Alimentarius เป็นหลักปฏิบัติในการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในขณะที่สมาพันธ์ผู้ผลักต้นสินค้าเกษตรอินทรีย์ระหว่างประเทศ (Internation Federation of Organic Agriculture Movement ; IFOAM) ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่มีสมาชิกทั่วโลกมากกว่า 100 ประเทศได้จัดพิมพ์มาตรฐานเบื้องต้นสำหรับเกษตรอินทรีย์และการแปรรูปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 และได้พัฒนาอย่างต่อเนื่องจนได้มาตรฐานที่เป็นแนวทางผลิตเกษตรอินทรีย์ที่ได้รับการยอมรับกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบัน

ประเทศไทยในฐานะที่ เป็นผู้ผลิตและส่งออกสินค้าอาหารที่สำคัญแห่งหนึ่งของโลกมีความเหมาะสมและมีศักยภาพที่จะเป็นแหล่งผลิตอาหารในระบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับนานาชาติ เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสร้างรายได้ให้แก่ชาติ จะให้การส่งออกสินค้าอินทรีย์ประสบผลสำเร็จจำเป็นต้องมีการผลิตที่ได้มาตรฐานสากลเช่นเดียวกับที่ผู้ผลิตและผู้ส่งออกอื่นมีเมื่อปี พ.ศ. 2542 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย โดยการสนับสนุนของกรมส่งเสริมการส่งออก กระทรวงพาณิชย์ ได้จัดทำมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ฉบับร่างขึ้น ซึ่งต่อมาสองหน่วยงานดังกล่าวได้พิจารณาร่วมกับกรมวิชาการเกษตร ปรับปรุงร่างมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และส่งมอบให้กรมวิชาการเกษตร ดำเนินการต่อไป เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2542 กรมวิชาการเกษตรได้นำร่างมาตรฐานฯ ออกทำประชาพิจารณ์เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2543 นำข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นจากการทำประชาพิจารณ์มอบให้คณะทำงานเฉพาะกิจฯ ดำเนินการแล้วเสร็จเมื่อวันที่ 18 ตุลาคม 2543 และผ่านความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารงานวิจัยและพัฒนาเกษตรอินทรีย์กรมวิชาการเกษตรให้ใช้เป็นมาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย (มาตรฐานการผลิตพืชอินทรีย์ของประเทศไทย: กรมวิชาการเกษตร,2543)

มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ 1999 ของ มกท. ได้จัดแบ่งมาตรฐานออกเป็น 9 เรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องมีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้ (สำนักงานมาตรฐานเกษตรอินทรีย์,2543)

1. การจัดการฟาร์มโดยรวม ว่าด้วยการห้ามใช้สารเคมีทางการเกษตรทุกชนิด การจัดทำระบบบัญชีฟาร์มเงื่อนไขในการจัดการพื้นที่ที่จะทำเกษตรอินทรีย์ และวิธีป้องกันการปนเปื้อนสารเคมีจากภายนอก
2. ระยะเวลาปรับเปลี่ยนเป็นเกษตรอินทรีย์ เมื่อมีการปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรเคมีมาเป็นเกษตรอินทรีย์สภาพของพื้นดินจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์มาตรฐาน มกท. จึงได้กำหนดช่วงระยะเวลาในการทำให้ดินฟื้นตัวเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 12 เดือน ซึ่งเรียกว่า “ระยะเวลาปรับเปลี่ยน” โดยในช่วงเวลาดังกล่าว เกษตรกรจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานของ มกท. และได้รับการตรวจและรับรองฟาร์ม แต่จะยังไม่สามารถจำหน่ายผลผลิตเป็น “ผลิตภัณฑ์เกษตรอินทรีย์” และยังไม่สามารถใช้ตรา มกท.
3. ชนิดและพันธุ์ของพืชปลูก ว่าด้วยเมล็ดพันธุ์และส่วนขยายพันธุ์พืชที่เกษตรกรจะนำมาใช้ปลูก
4. การจัดการดิน น้ำ และปุ๋ย ว่าด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ในการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ในฟาร์ม
5. สารเร่งการเจริญเติบโต และอื่นๆ ว่าด้วยเงื่อนไขในการใช้สารเร่งการเจริญเติบโตของพืช
6. การป้องกันกำจัดศัตรูพืช/โรคพืช/วัชพืช ว่าด้วยเงื่อนไขและข้อจำกัดต่างๆ ในการใช้สารกำจัดศัตรูพืช
7. การแปรรูปและการจัดการ ว่าด้วยเงื่อนไขของผู้ประกอบการ ที่มาของวัตถุดิบ ส่วนผสม และสารปรุงแต่งที่ใช้ในการแปรรูป วิธีการและข้อปฏิบัติในการแปรรูป และบรรจุภัณฑ์ที่ใช้ใส่ผลิตภัณฑ์
8. การเก็บรักษาผลผลิต และการขนส่ง ว่าด้วยข้อปฏิบัติในการจัดเก็บผลผลิตและผลิตภัณฑ์อินทรีย์ และการขนส่ง
9. ฉลากและการใช้ตรา มกท. ว่าด้วยสิทธิและเงื่อนไขในการใช้ตรา มกท. บนบรรจุภัณฑ์ที่ใช้บรรจุผลผลิตและผลิตภัณฑ์อินทรีย์ที่ผ่านการรับรองจาก มกท.

4. บทบาทและหน้าที่ของเกษตรกรตำบล

เกษตรกรตำบลในฐานะผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้รับมอบหมายภาระหน้าที่ที่ต้องนำไปปฏิบัติ และดำเนินการให้เกิดผลดี มีดังนี้ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2539)

1. ด้านการสำรวจและรวบรวมสถิติข้อมูลการเกษตรในพื้นที่ที่รับผิดชอบ
  - 1.1 การสำรวจและรวบรวมข้อมูลการเกษตรเบื้องต้น
  - 1.2 จัดเก็บและรายงานข้อมูลการเกษตร
2. ด้านการวางแผน
  - 1.3 จัดทำแผนส่งเสริมการเกษตรของตำบลประจำปี
  - 1.4 วางแผนการปฏิบัติงานเยี่ยมเยียนเกษตรกร
3. ด้านการบริการส่งเสริมการเกษตร
  - 3.1 ถ่ายทอดความรู้และเทคนิคการผลิตทางการเกษตรแผนใหม่
  - 3.2 แก้ไขปัญหาของเกษตรกร
  - 3.3 ชี้แนะให้เกษตรกรจัดหาและใช้ปัจจัยการผลิตอย่างถูกต้องและเหมาะสม
  - 3.4 ให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรและการตลาดแก่เกษตรกร
  - 3.5 ส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกร
  - 3.6 คัดเลือกและใช้ประโยชน์จากเกษตรกรผู้นำ
4. การดำเนินงานหมู่บ้านหลักส่งเสริมการเกษตร
5. ปฏิบัติงานตามโครงการ และกิจกรรม
  - 5.1 จัดทำแปลงทดสอบการปลูกพืช
  - 5.2 จัดทำแปลงส่งเสริมการปลูกพืช
  - 5.3 ประสานงานในโครงการและกิจกรรม
6. ด้านการปฏิบัติงานตามโครงการพิเศษเฉพาะพื้นที่
7. ด้านการรายงาน
  - 7.1 รายงานการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืช
  - 7.2 รายงานความสูญเสียอันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ
8. ด้านการประชุมและฝึกอบรม
  - 8.1 การฝึกอบรมรายปี
  - 8.2 การประชุมรายปี
  - 8.3 การประชุมอื่น ๆ

9. ด้านการปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามนโยบาย

- 9.1 การจดทะเบียนผู้ปลูกพืช
- 9.2 โครงการวางแผนพัฒนาชนบท
- 9.3 การแทรกแซงราคาผลผลิตทางการเกษตร
- 9.4 โครงการและกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นตามนโยบายของจังหวัดและอำเภอ
- 9.5 อื่น ๆ

นอกเหนือจากหน้าที่ดังกล่าวแล้ว เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรประจำตำบลยังต้องเป็นให้ความร่วมมือ ช่วยเหลือในบางส่วน และเป็นผู้ประสานกับกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. กรมพัฒนาที่ดิน
2. กรมชลประทาน
3. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์
4. กรมประมง
5. กรมปศุสัตว์
6. กรมป่าไม้
7. กรมวิชาการเกษตร
8. กรมส่งเสริมสหกรณ์
9. สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม
10. สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
11. กระทรวงมหาดไทย
12. กระทรวงสาธารณสุข
13. กระทรวงกลาโหม

5. งานเขียนและผลงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

วิจิตร (2536) ศึกษาถึง ความต้องการฝึกอบรมของเกษตรกรตำบลจังหวัดสุรินทร์ พบว่าเกษตรกรตำบลส่วนใหญ่ มีอายุราชการเฉลี่ย 10.5 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีรายได้เฉลี่ย 9,151 บาท ส่วนใหญ่รับผิดชอบ 1 ตำบล 14.7 หมู่บ้าน 936 ครัวเรือน มีความต้องการฝึกอบรมอยู่ในระดับสูง และส่วนใหญ่ผ่านการฝึกอบรมมาก่อนประจำการแล้วและครั้งหนึ่งต้องการฝึกอบรมเพิ่มพูนอีก การทดสอบสมมติฐาน ปรากฏว่า เกษตรตำบลที่มีอายุราชการ ระดับการศึกษา และรายได้ที่แตกต่างกัน มีความต้องการฝึกอบรมไม่แตกต่างกัน

พรรณวดี (2537) ได้ศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรตำบลในเขตชลประทานต่อโครงการปรับระบบการเกษตร จังหวัดชัยนาท พบว่า เกษตรตำบลมีความคิดเห็นที่ดีต่อโครงการปรับระบบการเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยา และจากผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ความแตกต่างในสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกรตำบล ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพสมรส ประวัติการทำงานใน/ต่างภูมิลำเนา ระดับการศึกษา ประสบการณ์ฝึกอบรม ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งของเกษตรกรตำบลและความรู้ความเข้าใจในโครงการ ไม่ทำให้ความคิดเห็นของเกษตรกรตำบลที่มีต่อโครงการปรับระบบการเกษตรในเขตชลประทานลุ่มน้ำเจ้าพระยาแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บุญเลิศ (2536) ได้ทำการศึกษาความต้องการรับการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรอำเภอมีความต้องการรับการนิเทศด้านการบริหารบุคคลมาก อาจเนื่องมาจาก เกษตรอำเภอเป็นหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ และเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นต้นของเกษตรกรตำบล ดังนั้น การบริหารงานบุคคลจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของเกษตรกรอำเภอ ทำให้เกษตรกรอำเภอมีความต้องการรับการนิเทศมาก เมื่อพิจารณาศึกษาในแต่ละประเด็นพบว่า ประเด็นที่เกษตรกรอำเภอมีความต้องการมากที่สุด คือ การสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เพราะถ้าผู้ใต้บังคับบัญชามีขวัญกำลังใจดีจะเพิ่มพลังการทำงานให้สูงขึ้น

ประวดี (2536) ศึกษาความต้องการเทคโนโลยีการผลิตยางของเกษตรกรตำบลในเขตส่งเสริมการปลูกยางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า เกษตรตำบลมีการเปิดรับข่าวสารที่ให้ความรู้เทคโนโลยีการผลิตยางจากเจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมการเกษตร และวิทยุ โทรทัศน์ เกษตรตำบลต้องการเทคโนโลยีการผลิตยางมาก ปัญหาที่พบคือ ขาดความรู้การประเมินความเหมาะสมของที่ดินปลูกยางและการทำแผ่นยางคุณภาพดี ค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติงานไม่เพียงพอ เกษตรตำบลเสนอแนะให้รัฐบาลจัดการฝึกอบรมแก่ผู้รับผิดชอบเรื่องและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์นโยบายส่งเสริมการผลิตยางให้ชัดเจน

พนารัตน์ (2539) ได้ศึกษาในด้านความต้องการความรู้เกี่ยวกับระบบเกษตรผสมผสาน พบว่า เกษตรตำบลมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับขั้นตอน และวิธีการทำเกษตรผสมผสานในหัวข้อ “เทคนิคบางอย่างในการทำเกษตรผสมผสาน” มากที่สุดและความต้องการความรู้เพิ่มเติมจากการทัศนศึกษา มากที่สุด และเกษตรกรตำบลส่วนใหญ่ยังคงมีความต้องการความรู้เกี่ยวกับเกษตรผสมผสานเพิ่มขึ้นอีกด้วย

พงษ์ศักดิ์ (2532) ได้ศึกษาความต้องการรับงานนิเทศด้านวิชาการของเกษตรกรตำบลภาคใต้ พบว่า เกษตรตำบลต้องการรับการนิเทศวิชาการเกี่ยวกับยางพารามากที่สุด รองลงมาเป็นพืชเศรษฐกิจ เช่น ข้าว ทุเรียน และพืชผัก ส่วนมาต้องการความรู้เกี่ยวกับบุคลากรเพื่อการนิเทศงาน

ปรากฏว่า เกษตรตำบลต้องการเจ้าหน้าที่ระดับจังหวัดมากที่สุด รองลงมาคือ เกษตรอำเภอ และผู้ช่วยเกษตรอำเภอ สำหรับความต้องการรับการนิเทศด้านการปฏิบัติงานตามระบบส่งเสริมการเกษตร ปรากฏว่า เกษตรตำบลต้องการรับการนิเทศเกี่ยวกับการใช้เทคนิค และวิธีการส่งเสริมมากที่สุด รองลงมาคือ การวางแผนส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ที่รับผิดชอบ การดำเนินงานจัดตั้งกลุ่ม/สถาบัน เกษตรกร รวมทั้งการติดตาม และการประเมินผลโครงการ ส่วนบุคลากรอื่นเพื่อการนิเทศนั้น เกษตรตำบลต้องการเกษตรอำเภอมากที่สุด รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด และผู้ช่วยเกษตรอำเภอตามลำดับ

อินทร์เนตร (2542) ได้ศึกษาความต้องการนิเทศงานส่งเสริมการเกษตรของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระดับตำบลในเขตภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย พบว่า ระดับตำบล 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ได้รับการนิเทศ และกลุ่มที่ไม่ได้รับการนิเทศ พบว่า ด้านระบบการส่งเสริมการเกษตร มีระดับความต้องการไม่ต่างกัน ด้านการบริหารงานโครงการ มีระดับความต้องการที่แตกต่างกัน 4 เรื่องคือ โครงการใช้วัสดุบำรุงดิน โครงการปรับโครงสร้างระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) การปลูกข้าวโพด ปี 40 และการผลิตไม้ผลไม้ยืนต้น ด้านการพัฒนางานสถาบันแตกต่างกัน 2 เรื่องคือ การสร้างฉางเก็บผลผลิต และการฝึกอาชีพแก่เยาวชนเกษตรกร ด้านกิจกรรมงานพิเศษแตกต่างกันเรื่องโครงการอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อพป.) นอกนั้นมีระดับความต้องการที่ไม่แตกต่างกัน